

Pető Katalin

A csodálatos csecsemő

Oriold és társai Kiadó, 2014

A közel 250 oldalas kötet Pető Katalin pszichoanalitikus tanulmányainak javított és kiegészített gyűjteménye.

Bár külön tanulmányokról van szó, a kötetet olvasva olyan élménye lehet az embernek, mint egy hosszú utazáson: a szerző a pszichoanalízis különböző tájaira visz el, a kezdet történetétől egészen napjaink interszubjektivitást hangsúlyozó irányzatához. Az ösztönpszichológia, a tárgykapcsolat-elmélet s a modern szelfpszichológia alapjaiban nyugvó pszichoanalízis területeit bejárva hatalmas elméleti tudást mozgósítva betekintést nyerhetünk Pető Katalin klinikai munkájába, abba, ahogy az elméletekből leszűrt tudását saját kísérletező kedvével integrálva a páciensekkel való találkozásban kamatoztatja.

Az első fejezetben, melynek „Freudtól a tárgykapcsolat-elméletig” címet adta, felvilágosítja a pszichoanalitikus mozgalom kezdeti csatározásait, köztük a Freud–Ferenczi ellentétet, mely hosszú időre visszavetette Ferenczi tanainak átgondolását. A szerzőt foglalkoztatja Freud és a mitológia kapcsolata, s rámutat, hogy a görög mitológiából vett metaforákat Freud kiszakította kontextusukból, s ez bizonyos vakfoltot eredményezett, például az ödipális történetben az apa szerepének negálását.

A tárgykapcsolat-elméleten nyugvó szemlélet tette lehetővé, hogy a neurotikusoknál súlyosabb kórképek, így a személyiségzavarok kezelése is a pszichoanalitikusok érdeklődési körébe kerülhetett. Ebben a témában a szerző Kernberg elméletét ismerteti részletesen. Saját esetrészleteivel illusztrálja a súlyos karakterpatológiák kezelésénél előforduló bonyolult áttételi és viszontáttételi jelenségeket, a projektív identifikációt és a hasítást.

Ezt követi az a tanulmány, mely az empátia és a projektív identifikáció fogalmát tisztázza és kapcsolatuk megértéséhez új nézőpontot kínál. Széles irodalmi áttekintését követően rámutat, hogy miközben látszólag ellentétes működésekről van szó, mégis közös bennük, hogy a terapeutában zajlanak, és mindkettő a páciens megértésének eszözévé válhat. Miután a projektív identifikáció a viszontáttételben ragadható meg, adekvát, hogy itt a viszontáttétellel kapcsolatos elméletek leírása következik. Az eset-

részletekben azt mutatják, hogyan áll helyre a kapcsolat páciens és terapeuta között a viszontlátásban megragadott projektív identifikáció megértésével.

A következő nagy fejezet tárgya a csecsemőmegfigyelések és kognitív fejlődéslélektani kutatások eredményeivel megtámasztott modern szelfpszichológia. A szerző rendkívül alaposan ismerteti Stern fejlődéselméletét s láttatja, hogy hogyan gazdagított tudásunk a korai baba–mama interakciókból, s azokat belsővé tévő, építkező csecsemőről. Szorosan kapcsolódik ehhez a témához az a fejezet, melynek Pető Katalin frappánsan a „Mindennapi élet szelf-pszichopatológiája” címet adta. Ebben saját és mások – főként Alice Miller – megfigyeléseire támaszkodva mutatja fel, hogy a korai kapcsolat néha alig észrevehető hibái hogyan okozhatnak zavarokat a fejlődésben, az affektív ráhangolódás hiányos volta hogyan torzítja a csecsemő kreatív kezdeményezéseit s zárja őt a hamis szelf börtönébe.

A regresszió dicsérete című fejezet érzésem szerint a kötet „tőkesúlya”. Az olvasó megélheti, hogy a szerző magánelméletében kitüntetett szerepet kap a Budapesti Iskola gondolatvilága, Ferenczi és Bálint munkássága. Esetrészleteinek olvasásakor érezhetjük, hogy a betegre való affektív ráhangolódás, a primitív vágyak és elhárítások elfogadása, a belé helyezett sokszor pusztító projektív identifikációk felismerése, tartalmazása s a regresszióban való együttlét segíti a beteget az újrakezdésben.

Új perspektívából szemléli Ferenczi technikai újításait, az aktív technikát, a technikai rugalmasságot s a kölcsönös analízisből kibomló viszontlátétel jelentőségét. A memóriakutatások eredményeire támaszkodva felveti, hogy az aktív technika által a megcselekvés az implicit memória „mozgósítása” révén a deklaratív memóriában tárolt, addig elfojtásra ítélt tartalmak elfojthatatlanná válnak, kiemeli az átélés fontosságát.

Számomra a legizgalmasabb részfejezete a kötetnek a „Megérthető-e a szkizofrénia?” című. A szerző pszichiáter végzettségű analitikus, sok súlyos esettel találkozik s nem zárkózik el pszichoterápiás kezelésüktől, természetesen a standard technikát módosítja, s szupportív elemekkel is dolgozik. Szépirodalmi és saját esetein illusztrálja, hogy képes a kapcsolatból szövődő megfigyeléseit a beteg korai életese-ményeivel integrálni s eljutni a patológiás gondolkodás és viselkedés megértéséhez.

A gondos pszichoanalitikus megfigyelés és kísérletezés eredménye, hogy egy, társ-szerzőkkel (tanítványaival) írt tanulmányában a pszichoanalitikus szakirodalomban

alig szereplő jelenséget tesz vizsgálat tárgyává. A cikk a „Mi történik az előszobában?” címmel szerepel a kötetben. Ha kitérünk a terápiás teret és az apró viselkedéses mozzanatok, a kapcsolat áttételi-viszontáttételi dinamikáját akkor is figyeljük és az analitikus folyamat részeként kezeljük, ha az már az előszobában zajlik, az gazdagíthatja páciens és analitikus közös tudását.

Pácienseiről való gondolkodásának horizontja kitágul, s utazásunk újabb területére kalandozhatunk a következő fejezetekben, amelyekben Pető Katalin az idegtudományok eredményeit sorakoztatja fel a pszichoanalízis tételeinek igazolására. Ebben mesterét, Székács Istvánt követi, aki maga is megkísérelte a pszichoanalízist a természettudományok közé sorolni.

„A pszichoanalízis és az idegtudomány” címmel jelzett fejezet tartalmazza a modern kötődéelméleti, az emlékezettel foglalkozó, és az alváskutatásokat. A szerző arra keresi a választ, hogy az idegtudományok kísérleti eredményei hogyan magyaráznak és hitelesítenek pszichoanalitikus koncepciókat. Kiemelten, és a következő fejezetre is átvélve foglalkozik az álmokkal, melyek jellegzetes agyi folyamatoknak feleltethetők meg, igazoltnak látszik a nappali maradványok szerepe, s az, hogy az álmok létrejöttében magasabb agyi régiók vesznek részt.

Az affektusok kísérleti vizsgálatával az áttételi jelenségek hátterében futó neuronális folyamatok is követhetővé váltak, s a mentalizációs képesség deficitjének neuronális háttere is kutathatóvá vált.

A memória és kötődés-kutatások eredményeit figyelembe vevő Boston csoport munkásságát bemutatva a szerző érzékelteti a pszichoterápia feltételezett hatásmechanizmusától való elmozdulást. Ugyanis a belső reprezentációs világ változásához a múlt feltárása s annak értelmezések általi belátása nem elég. A változás az implicit, procedurális memóriában történik, abban, ahogy a páciens önmagát és az analitikusát átéli.

A „Határtalanul” címmel jelölt alfejezet a súlyos borderline személyiségzavarban szenvedő s a terapeutát időnként kilátástalan helyzetekbe sodró betegek pszichopatológiájával, személyiségfejlődésével, s az azokkal foglalkozó legmodernebb elméletekkel foglalkozik. Kernberg és Fónagy elgondolásait fejti ki részletesebben, és ebben a fejezetben is felmutatja az egész kötetben végighúzódó attitűdöt, nevezetesen, hogy a teoretikus tudást, elődeink és nagy tekintélyű szerzők munkáit saját személyi-

ségünk, tapasztalataink szűrőjén át emésztjük s építjük be terápiás munkánkba. Esetrészleteiben hitelesen mutatja fel, hogy a megértés és az affektív élmény kombinációja vezetheti a beteget a hasított reprezentációk integrációjához.

Az utolsó fejezet az írások közül a legrégebbi, címe „Identitás és történelem”. Itt a szerző a rendelő világából kilépve mutatja be s helyezi társadalmi kontextusba a személyt, akit identitáskeresésében a súlyos holokauszt trauma akadályoz. A társszerzőkkel közösen írt tanulmányban egy 1986-87-ben lefolytatott vizsgálat szerepel, melyben első, második és harmadik generációs holokauszt-túlélők és gyermekeik mélyinterjúi alapján követték a feldolgozatlan trauma, a szeparáció és szégyen generációkon átívelő hatását. A kibeszéletlen történetet, a családi titok fennmaradását erősíti a társadalmi szintű hallgatás. Az identitás kialakulásának gátja lehet a Zelig jelenségnek nevezett túlélési stratégia, mikor a személy a környezethez való alkalmazkodás szélsőséges módját választja.

Végül a szerző személyes történetével mondja el meggyőződését, hogy a múlt megismerése, a múlt generáció sorsának ismerete, a „békeidőkben” megélt élmények emlékebe idézése éppúgy részévé válik identitásunknak, mint a traumatikus múlt, amit gyászolnunk kell.

Ajánlom ezt a kötetet az egész pszichoanalitikus közösségnek, azoknak, akik nap mint nap találkoznak pácienseikkel, s akik (ahogy én is) elmélázhatnak a nagy megjelenítő erővel felvázolt esetismertetésekben. S azoknak is, akik különböző szintű analitikus képzésekben vesznek részt, s elméleti és gyakorlati tudásukhoz irányítúként használhatják.

Ajkay Klára